

Tone Gaspari

Patrulja

12.

Gošče se je vlegel, toda zaspati ni mogel. Čutil je, da tudi Prekle ne spi. Nekateri so ležali kakor ubiti. Prevesnik se je obračal. Desetnik je razgrnil ob sveči papir. Gošče ga je videl, da je izmučen in bled. Skoraj visel je nad papirjem in nad svečo. Dom ga zato skrbi, — je mislil Gošče — ker preveč tuhta domov. Ali kmalu se je umaknil tem mislim. Stisnil je trepalnice, da ga je zbolela glava. Obrnil se je. Dihal je Prekleu v obraz, zato se je pomaknil više. Ali spanca ni bilo. Tudi Prekle se je premaknil. Nista slutila, da vesta oba; toda Prekle je blodil v hujšem, ker se je popolnoma razbolel v strahu in negotovosti. Prevesnik in Gošče sta vedela, da bosta stala drevi tam pod razvalinami, kamor bi niti psa ne pognal. In prav tisto minuto je zvedel to vest tudi Zanjkar v zakopu.

Tako je pet ljudi sličilo na smrt obsojenim, ki preživljajo poslednjo noč. Prekle je že poprej mislil na obešence. Čital je bil o poslednji želji pod vislicami. In tedaj se je domislil, da bi z desetnikom poklicala kurata in mu izročila, kar sta zapisala in podpisala. Pogledal je k desetniku. Še zmerom je desetnik buljil v papir. Zdaj mu je padla glava pol v utrujenosti pol v bolečinah na polico, da je udarilo. Gošče se je ozrl, Preklea je zatreslo. Prevesnik se je izvlekel izpod odeje; popravil si je šop las ter se domislil rekruta, ki mu je ob Dnjestru strojniča odprla lobanjo. Živel je še četrte ure in vrtal s tresočo se desnico po okrvavljenih možganih.

Zazeblo je Prevesnika. Stopil je do desetnika.

»Prav bi bilo, ko bi dala zapisano našemu kuratu,« je menil Prevesnik tiho, kakor bi povedal bolnemu.

Ali desefnik ni vzdignil glave, dasi je dobro čul. Naslonjenemu na polico je bilo najbolje. Tako bo počakal jutra in bo šel v jarké in se bo razgledoval vrhu okopov. Naj ga zadene prej ali slej. Bolje, da omahne v jarek, kakor da obvisi prestreljen na žičnih ovirah.

»Koliko je ura?« je nenadoma vprašal desetnik.

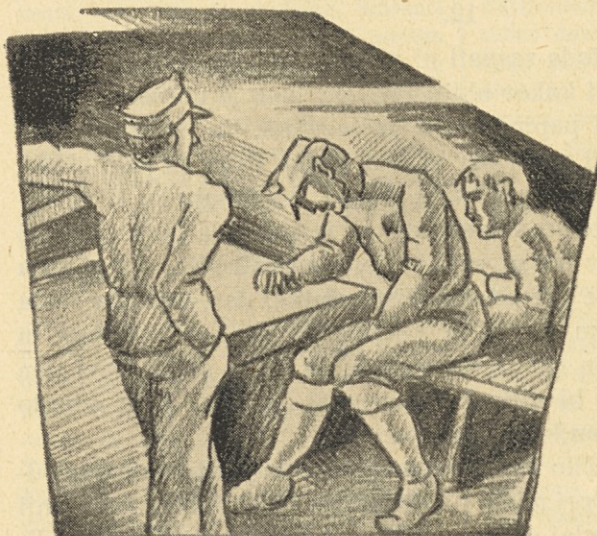
Prevesnik ni odgovoril. »Si slišal, kaj pravim?«

»Prevesnik, oba pojdeva. Drug drugemu bova pomagala.« Govoril in ponavljal je: »Drug drugemu. Kajne? Ti si močan. Nesel me boš nazaj!«

Prevesnik se je tedaj, ali le za hip, vsega zla otresel. »Dolnik, jaz vem, da bomo živeli. — Ali vsaj najina otroka.«

Desetnik ga je sunkoma pogledal in se mu z očmi zahvalil. Vedel je zdaj: Prevesnik ga ne bo zapustil. Vse druge naj pobere, da le ona dva živita.

Vsi, ki so bedeli, omamljeni od slutenj in pričakovanj, so skrivaj vzajemno zahoteli, da naj bedi tisto noč vsa kaverna in vsa fronta.

Nihče nima pravice do mirnega spanja, ko se bori pet življenj s smrtnim strahom. Še celó tam so se znašli, kjer človek zaželi najhuje tisočem, da ohrani sebe.

Nič novega ni, kadar kdo sporoči: »Pri 12. četi je padel Bartlov France.« — »Čemu pa je padel? Neumen je bil.« In so spet govorili o menaži.

Zdaj je tu v kaverni pet Francetov.

Drevi se bo vsa fronta o njih tako pogovarjala. To ni strah pred borbo, to je obup pred ničevostjo življenja, ki je takó poceni, brez vsake vrednosti, da ne veš, čemu bi ga ohranjeval in za koga. Domá umira Prevesnikova žena, zemlja bo propadla, sina bodo pognali od doma. Čemu? Da pušča Prevesnik tu svojo kri in z njo vso svojo moč, to je razumel, ali čemu naj zato tudi dom in rod propadeta? Tovarištvo in zvestoba, ki sta bila in sta še toliko slavljeni, vse je tako ničevo, da bi nocoj za cigareto zatajil najboljše prijatelje in jih predal mesto sebe bajonetom. Nihče nikoder v tej razriti zemlji in nihče v vesoljni fronti pa ne vidi, da so povsod ljudje in samó ljudje. Ljudje so vsi, tovariši so skupine. Ko bi prišel nenadoma drevi v vse kaverne, v vse jarke, v vse barake na vsej zemlji ukaz, napisan od nevidne roke: Vi vsi ste ljudje, vam je domovina vsa zemlja, vaš brat je vsak, ki je dobre volje. Pojdite in mu še ta večer sezite v roko in prisezite, da ne boste nikoli

več prijeli za puško in za nož! In bi se vsa fronta vzdignila. Tamle spodaj pri razvalinah blizu Špacapanov bi se srečali brez ročnih granat in brez smrtnega strahu. Beseda patrolja bi postala neznana in smešna. Zakaj se ne zgodi tako?

»Koliko je ura?« je vprašal zdaj Gošče desetnika. Silno se je vlekla noč.

Žust in Dorč sta spala kakor otroka.

Prevesnik in desetnik sta se umirila. Prevesnik je sedel na konec svojega ležišča: »Vseeno je, koliko je ura. Bodo že drugi povedali, kdaj bo treba.«

Gošče je vzrohnal: »Zmerom drugi. Zakaj ne bi mi kdaj povedali, kaj je treba?«

»Zase dobro vem.« Še Prevesnik je postajal uporen.

Gošče se je okrenil. »Ti pa desetnik tuhtata samó domov.«

»Kam pa ti?«

»Še bolj bi me razjedalo. Živeti naj nas puste; to je vse!«

»Živeti naj nas puste!« je tedaj planil iz sebe s tako čudnim glasom Prekle, kakor bi zdivjal.

Suhnik je vzdignil glavo.

Gošče se je zagledal v Preklea: »Kdo hoče tebi kaj? Zaspi!«

Prekle pa je le ponavljal vedno glasneje, da je zbudil kaverno: »Živeti!«

Suhnik se je obrnil in dejal, ne da bi vedel, kaj se godi: »Spet je znorel. Ta res ni za fronto.«

13.

Zjutraj je nosač prinesel kavo in dva litra ruma za patroljo. Molče je gledal v obraze, ki so se mu zdeli vsi prav rumeni kakor voščenjaki v panoptikih. Povedal je, da se Italijani povsod umikajo in da bodo Nemci kmalu v Čedadu.

V tretjem letu vojne je komanda dobro vedela, da ne ohrabri in da ne požene nikogar pred nasprotne jarke samo z lepimi besedami in z ukazi, temveč je treba zlomiti malodušnost in strah še z drugimi sredstvi. Tako se je domislila žganja. Komanda je zadela pravo, zakaj opijanjenemu je navadno toliko opešala razsodnost in prisebnost, da ni mnogo razmišljal, temveč se je vdano ter drzno pokoril vsem odredbam in se zagnal kakor podivjana zver naprej, samo naprej. Ali mnogokrat je rum dosegel prav nasprotno: v tirolskih gorah je pod Monte Cengio obnemogla pri naskoku tik pod vrhom cela pijana madžarska četa. Italijanska strojnica je četo pokosila kakor snopje. Kakih deset se jih je zagnalo nazaj; te posameznike so preluknjali italijanski alpini kakor tarče, saj so bili komaj trideset korakov od jarkov.

Rum je postavil poročnik na polico. Po patrulji ga bo razdelil, kljub temu, da veli ukaz drugače. Če se kdo ne vrne, mu ne bo treba ruma ne komisa. Razgrnil je pred desetnikom papir z načrtom: Vrh 126, kaverna »Konišče«, straža števil. 3. Izhod skozi žične ovire: najprej na desno, nato okrog ožičanega kozišča na levo. Tam so na dolgi žici pritrjene prazne konzervne škatle tako, da vse naenkrat zaropotajo. Desno od konzerv je velika jama. Tam bo treba najbolj paziti. Smer patrulje je zaznamenovana s črtkasto vijugo, ki je speljana ob luknjah in ki se plazi ob kritjih. Spodaj v dolinici je pika, zbirališče. Tam se zberejo, da nato vderejo v razvaline.

Vprašal je, ne da bi pokazal kaj strahu: »Kaj pa, če začno strojnice, preden se zberemo?«

»Bo po nas!« je po špartansko odvrnil poročnik. Gledal je po kaverni in iskal svojih ljudi.

Vsi so sedeli in čakali poročnikovega potrdila. Tavželj se je vrnil s straže, Žust ga je zamenjal. Ko je Tavželj odlagal čelado in se nagnil k Prekleu, je zadišal prav prsteno, kakor bi bil vstal iz groba. Tako se je zdelo Prekleu, in bilo je res, kajti Tavželj je sedel ves čas v zaklonu in se tiščal v luknjo, kjer je bil najbolj brez skrbi. Tudi to je bilo prepovedano; toda Italijani se umikajo, drevi bo patrulja — kdo bi porajtal za vse sitne ukaze. Tudi Tavželj je kot rekrut dostikrat slišal, da mora stražar zjutraj oprezati »z vsemi štirimi«, ker se važni dogodki izvrše v fronti prav ob jutrnjem svitu. Zanj je bil najvažnejši dogodek: mir. Za tem pa: varnost, menaža in harmonika. Vse drugo so se izmislili iz dolgega časa tam zadaj.

»Fantje, drevi bo patrulja!« je dejal vsakdanje poročnik. »Desetnik, Prevesnik, Gošče in Zanjkar.«

Prekle je to slišal, se stisnil v klobčič in se polagoma umiril. Sklenil je roke kakor k molitvi. Nato je izmučen zadremal.

Blek je začutil silno lakoto. Pomislil je na železne porcije, če kdo od teh štirih pade. Skrivaj lahko Zanjkarju izmakne iz nahrbtnika konzervo. Ali ustrašil se je te misli; ne sme zvoniti nikomur pred smrtjo. Kljub temu je Blek zašepetal sebi: Nihče se ne vrne.«

Prevesnik je molčal in mu je bilo hudó, da se ni lepše poslovil od Mikla. Blodil je z mislimi po Ravniku. Ko je bil doma, je Mikla samó kregal. Zdajle bi ga objel in pokrižal: »Mikl, ti moj fant! Ti, moj mladi Prevesnik!« Nikoli ni znal trdi Prevesnik tako povedati. Zdajle bi prav iz srca: »Bog daj, da bi ti ne posedal po kavernah, Mikl! Zate je Ravnik.« Nekaj se mu je vpletlo med misli: Anca. Ozrl se je k desetniku.

Ta je gledal še vedno v piko na papirju. »Tam je zbirališče,« je zase ponavljal. Ali ena sama pika ne zaznamenuje zbirališča. Ta je podobna grobu, majhnemu grobu, ki bo zanj zadosti velik. (Dalje.)

Kljukec in njegove prigode

Sedmi večer

Še dve medvedovski: Medved vliže váse soro voza. — Medved-general.

»S svojega potovanja po Ruskem se spominjam še dveh medvedovskih prigodb, ki vam jih hočem nocoj povedati, preden vas, ljubi prijatelji, popeljem po daljnih potovanjih po svetu.

Nekoč mi je bila šinila misel v glavo: Lej, kako smo včasih doma lovili muhe na paličice, s sirupom namazane! Šment, ali se ne bi dalo na kak tak način loviti tudi medvedov, ki jih kar mrgoli todle po Ruskem?

Namazal sem torej z medom soro voza, pa se skril na prežo. Dobro! Kar prvo noč jo primaha kosmatin Miško, obkroži godrnjaje nekaj kratki kmečki voz, in ker ne najde ničesar sumljivega, začne lizati soro, z medom namazano. Najprej je oblizal konec droga, nato pa je lizal dalje in dalje, požirajoč pri tem že oblizan del

sore v široko svoje žrelo, v želodec, v trebuh in vse dalje, tako da se mu je naposled zadaj prikazala spet na svetlo.

Jaz sem čakal, da je kosmatin soro iz voza štrlečo, čisto váse vlizal; nato pa sem priskočil in z močnim klinom prečno zagozdil drog, ki je zadaj štrlel iz medveda. Tako se sladkosnedež ni mogel več zmuzati s sore. To so se drugo jutro čudili ljudje, prihajajoči po cesti mimo voza! Takega smejanja in hahljanja še ne, odkar kolo-vratim po svetu!

Druga taka smešna z medvodom se je prigodila v vojski generala Skrbndanskega, ki sem vam nekoč že pravil o njem. To je tisti gospod, ki je imel na čepinji srebrno zaklopnico, ki je skozi izpušchal vinske duhove iz glave.

Med Rusi in Turki je bila namreč novič izbruhnila vojna, in generalu Skrbdanskemu so izročili poveljstvo nad glavno rusko armado. Jaz s svojim polkom huzarjev sem se bil nastanil v vasi, nedaleč od glavnega stana generala Skrbdanskega.

Nekega jutra navsezgodaj sem bil srečal mužika, ki se je peljal z vozom v gozd, da bi za gospo svojega vlastelina nabral in naložil nekaj vreč klockčevih ali limbovih orehov, ki jih je grajska milostljiva nadvse rada imela. Ker nam je bil tisti dan za počitek določen, sem si mislil: pa pospremim mužika v gozd, da vidim, če so res tako okusni tile klockčevi oreški. Res sva našla v gozdu obilo oreškov, ki pa se mi niso zdeli kdovekaj slastni.

Vendar pa sem pomagal kmetiču nabirati oreškov, ki sva jih nosila na voz ter vsipavala v vreče. Že sva vreče do polovice napolnila in sva baš hitela nabirati nekoliko dalje vstran od voza, ko sva začula neko lomastenje in godrnjanje. Osupla sva se ozrla, pa sva ugledala velikanskega medveda, ki ga je privabil vonj sladkega sadeža; klockčevi orehi namreč tudi kosmatinu dobro diše. Stric podplatar je splezal na voz, segel s šapo v najbližjo vrečo pa si s kremplji zamašil polno prgišče orehov v žrelo.

Mužik je debelo pogledal in na široko zazijal pa se počehljal za ušesi. A jaz sem jezno vzrožil: »Spak, da sem moral svojo puško na vozu pustiti!« Kosmatin se je razkoračil ravno poleg nje, se čisto po domače razgledaval po vozu, in zadovoljno momljajoč si mašil zalogaje orehov v usta.

Mužik je od groze kar onemel. Njegov konj, začutivši zver za sabo, se je vznemiril ter se izmikal zdaj na desno zdaj na levo.

Končno se je tudi mužik toliko izčajmal, da je zavpil na kljuseta: »Hi, hot!« In njegov lisec je naglo potegnil in zdirjal proti cesti. No, zdaj pa se tudi medved ni upal skočiti z drdrajočega voza, marveč je začel renčati in rjoveti.

To je pa konja le priganjalo, da je še hitreje dirjal. Ko je prispel na gladko cesto, se je lisec zagnal v skok kakor vihra, a medved, na zadnjih podplatih stoječ, je čedalje huje rjovel in udelaval. Divja vožnja je vihrala naravnost proti vojaškemu taborišču.

Čete so tisti dopoldan pričakovale, da jih pride general Skrbdanski pregledovat, pa so zategadelj stale v paradnem nastopu. Iz bližnjega mesta so prihiteli zastopniki oblasti, in množica ljudstva se je natepla gledat zbrane čete: pešce in konjico, lovce in okopnike ter dolge vrste topov.

Pa se je dvignil daleč na beli cesti oblak prahu. Klarinetarji vseh godčevskih zborov so nastavili glasbila na ustna; praporščaki so se zganili, da so zaplapolale zastave v vetru. Oblak prahu je pri-

za lestvo. Pretegnil sem se ob jaslji; kobila se ni prav nič zmenila zame, samo krmo je vlačila izza lestve, jo pobirala po jaslji in grizla. Onkraj pregraje je vstala telička in začela stezati jezik po krmi. Kobila je sklonila glavo nad njo, kakor da bi hotela videti, kaj išče v njenih jaslji, a telička je stegnila jezik in ji potegnila iz gobca krmo.

»Saj si pridna, Liška!« sem jo pohvalil, jo potrepal po gladki dlaki in jo mimogrede potegnil za grive. Nanosil sem krme še kravam; vstajale so druga za drugo in se prerivale in suvale pri jaslji. Ne vem, če sem kdaj popreje tako hitro pokrtačil živino in opravil po hlevu, ko to jutro. V kolarnici sem zmetal plug in brano na voz in ga potisnil na dvorišče. Potlej sem zadnjikrat nanosil živini krme — same suhe krme, kar pač ne bi smel, kajti oče je vedno mislil na zimo, ko ne bo več za pašo. Ali hotel sem, da bi bila z bratom, kolikor bi se dalo, zarana na njivi, da bi potegnili starega Krapša, našega viničarja. Snoči se je domenil z očetom, da bo dobil jutraj plug in živino; gonil bi mu Franček, plužil bi pa stari Krapša sam.

Zvečer sem pregovoril Frančeka — oba sva bila šolarja, on kako leto mlajši, da bi šla in sama preorala Krapševo njivo.

— Stari bo prišel na njivo, sem razlagal bratu, in zaprlo mu bo sapo. »Ali so mi nebeški angelci zorali njivo?« se bo spraševal; »saj sem še snoči spravljal s strnišča.« Prišel bo k nama na dom — midva bova seveda že zdavnaj z oranja, krave se bodo pasle, kakor da sploh ne bi orale, in bo spraševal. Oče se mu bo režal: »A, nagodla sta vam?« Poklicali naju bodo s polja, da bova pojužinala, kar nama bo prinesel stari; potlej bo eden zajezdil Liško, da povlači posejane ogone. A stari bo pravil to reč, kako sta ga Mlinarjeva potegnili doma, pravil jo bo povsod, skratka — razneslo se bo.

Šel sem nad brata, komaj sem ga spravil na noge — nekam počasi se je obračal. Vsako malenkost sem mu moral prigovarjati, kar naju je oba spravilo v nejevoljo, vendar se nisem hotel jeziti; saj je res, kaj je njemu za to, kdo bo plužil. Bog ve, najbrže ni nič kaj preveč dal na moje oranje.

Molče sva napregla kobilu in kravi ter srečno privozila na cesto — vse je kazalo, da se ni živa duša zbudila v hiši. Za mostom je Franček počil z bičem. Kaj nama poslej mar dom?

»Djü, Liška!« Kobila je zahrzala in potegnila.

Hrami ob cesti so še spali. Tam pa tam je kak pes nategnil verigo — a zalajal ni, saj je poznal orača. Zvozila sva med njive, zapeljala v potok in obstala. Živina je sklonila glave — jarem ji je zlezal na rogove — in vlekla v velikih požirkih vodo v sebe; ko je zravnala glave, se jim je cedila iz gobcev voda.

Po njivah, ki so lezle iz teme, so še stale ponekod razstave rženega in pšeničnega snopja, a večina njiv je bila že zoranih. Koliko teh njiv, ki so jih imeli kočarji in viničarji v najem od bogate nemške rodbine, sva že preorala z očetom! Jaz sem gonil, a oče je plužil. Ob vročih dneh je bil kaj hitro sit garanja, takrat je preklinjal za mano. Če sva le malo zaorala, sva bežala čez ostra strnišča in izorane ogone — pretepel me je, da me je bilo potlej sram pred kočarji, ki so delali na njivah. »Samo za škodo si pri hiši,« je nergal; »kak hasek imam od te?« Naskrivaj sem suval živino in preklinjal gonjenje pod njegovim bičem; prav nič mi ni bilo za tako oranje. Ko sem se tako spominjal teh dni, se mi je brat malo

zasmilil. Sicer pa ni bil prav nič več tako zdrežan, ko zjutraj na hramu, pokal je z bičem in požvižgaval.

Zgodnje jutro naju je svežilo. Njive so ležale negibne pred nama, vse do spodnjih koč. Za njimi se je kazalo v daljavi medlo razsvetljeno mesto z gradom kakor kako sivo gmoto na sebi, a na obeh straneh njiv so se vlekli smrekovi in listnati gozdovi.

Pod hrasti sva ustavila; izpregla sva živino iz voza in jo vpregla v plug. Ko sem ves presrečen in vznemirjen pretikal plug na globočino

Dragó Vidmar: Pomladansko delo linorez

rezanja brazde, sem se spomnil na brata, ki bo moral goniti. Zamrmral sem nekaj, da bo pozneje tudi on vrezal nekaj brazd.

»A?« je vprašujoče zamomljal, ne da bi me pogledal in rekel: »Si gotov?« Nategnil je vajeti, da požene.

»Da,« sem spravil iz se s strašno negotovostjo, kakor če bi začel pisati na tablo pred profesorjem. Kakšna bo ta bajtarjeva njiva, ko bo zorana? Malo me je postalo strah, da sem nagovoril brata za to reč — tak otrok, kot sem bil, povrh še šolar! Zakaj nisem naprosil očeta, da bi poprej preoral eno naših njiv?! Ali ne bo rekel stari Krapša:

»Mlinar mi pošilja

otroke na to edino njivo, ki mi kaj rodi, da mi še to skvariijo; saj ta otroka nista nikaka orača!«

Ali — plug se je zataknil v zemljo! Skraja sem negotovo skakal nad razgonom, ki ga je bilo komaj videti za živino. Krčevito sem se oklepal pluga, da ga ne bi pognalo iz zemlje in kakor v omotici rezal — to svojo prvo brazdo na tuji njivi. Cela večnost je bila ta brazda in strašno hitro sva bila zunaj. Prenesel sem plug za brazdo in jo mimogrede prebegnil s pogledom; tudi brat jo je naskrivaj precenjeval, vendar ni hotel ničesar pokazati, samo plužnice je pretaknil in pognal živino. Ta brazda je bila težja; z njo sem hotel zakriti praznino v sredini, kjer mi je popreje plug skoraj vrglo iz zemlje. Sčasoma — pri naslednjih brazdah je šlo laže. Po malem sem se začel zavedati, da sem za plugom, da orjem. Razgledal

sem se po ogonih in kolikor se je le dalo mirno povedal: »Precéj zemlje ima ta Krapša.« Brat ni nobene zinil; odgovoril sem si sam: »Kaj hoče, kopica otrok mu poje kruha.« Nič se nisem jezil na brata, otrok je še — a jaz sem orač!

Z gotovostjo v delu je rasla v besede neka resnost, ki je še nisem poznal. Skraja sem se malo sramoval tega svojega novega glasu, a samo skraja. Po prvem zoranem ogonu sem držal plug že z eno roko, z drugo sem otkal.

Plug ne sme zmartrati orača, me je včasi učila mati. Navadi se, da ga boš obračal z enim samim prstom kakor igračo. Saj je tu tako lepa ravninska zemlja, drugačna kot pri nas v Vrheh; tam te je ilovica metala s plugom vred in živina je trpela.

Napravil sem po njenem in šlo je. Brazda je padala k brazdi — cel ogon sva že napravila. Takega tihega zadovoljstva že dolgo ni bilo v meni; kazalo je, da bo njiva lepo izorana. Z delom je raslo veselje do vsega, do življenja, do prostih počitniških dni, da se mi je zahotelo o nečem veselem razgovoriti z bratom, ki je tako samosvoje gonil živino.

Sredi oranja sem ujel, da se mi brat, vsakokrat, ko nesem plug v novo brazdo, posmiha.

»Kaj je?« sem vprašal in zardel. »Ti, kaj je?«

»Zakaj se pa martraš s plugom, zakaj ga pa nosiš? Ne veš obračati pluga?«

»Saj...« sem hotel nekaj reči, pa sem obmolnil.

Trije — še dva ogona, sta bila nezorana; nad meniškimi goriciami se je začelo daniti.

»Kaj, če še ne bi prineslo starega Krapša?« sem upal.

Brat je samo zmignil z rameni; kakor je vse kazalo, mu je bilo prav malo za tako junaštvo. »Kaj boš pa imel od tega?« me je vprašal.

»Samo na južino misliš,« sem mu očital.

»A tebi ne bi dišala?«

No, brat se je smejal zadnji. Ko sem vrezal zadnjo brazdo, se je sem od gozda med vratniki odluščila dolginasta postava s cekarjem. Stari Krapša je prinašal južino.

»Poženi že!« sem kriknil z neko mešano jezo. Ali se ni brat posmehnil? Vprašujoče sem pogledal na vratnik. Stari Krapša je odložil južino na voz, potlej si je tlačil pipo in nekam pokimaval.

»Kako bo?« sem ga vprašal, izrezal brazdo pred njim in obrnil plug na desko. S tiho radostjo sem precenjeval zorano njivo.

»Potegnila sta me! Dà, za sveto božjo voljo, kdaj pa sta začela? Kdo bi si mislil? Še tuhtal sem, ali bi šel buditi k vam, pa mi je le nekaj djalo, da sem se obrnil kar na njivo. A kaj takega?« Napravil je nekaj korakov po njivi, kakor da še vedno ne more verjeti očem in znova začel: »Pa sta res zorala. Glej, zorala sta! In kako lepo sta zorala! Kakor prava orača. Saj tudi sta.«

»Prvikrat v življenju, stric Krapša!«

»Vedno sem pravil, da bo še kaj z vama. Tudi kmet ne bi smel biti bedak.« Vdal se je. »Dà, dà — tako je in nič drugače. Zorala sta. Poslej boste začeli vi mladi orati, mi, mi stari se bomo pa umaknili za peč. Je že taka na svetu — nič drugače ni ko tako. Ne, take kakor vidva mi ni še nihče napletel. Človek pride na njivo, da bi oral, pa najde njivo — zorano!« Postal je. »Zdaj pa le sprejimo! In južinat!«

Južinali smo kruh in meso in pili. Natočil je meni, potlej bratu — a nazadnje sva še prisilila starega, da je pil. Ni hotel piti — izgovarjal se je, da je prinesel za orača, on pa ni oral. Tako govorjenje mi je kalilo veselje; saj sem hotel, da bi bili vsi ljudje z mano srečni. Ali kmalu sem videl, da stari sploh ne misli na sebe, pač pa je zadovoljen, da bo še kdo za njim oral te njive, da ne bodo ostale nezorane, in da smo prav mi mladi tisti, ki jih bomo orali.

Pred nami je ležala njiva — preorana njiva, in sonce, ki se je dvignilo izza meniških goric, je vrglo prve žarke na sveže izorane brazde, da so se zalesketale v jutrnjem soju. Obrnile so jih moje roke, ne da bi jih kdo priganjal.

Malokatera južina mi je teknila kakor ta to jutro.

Naskok na Nanga Parbat

O Himálaji pravijo, da je streha sveta, tako visoko se dvigajo vršaci tega gorovja v nebo. Najvišji vrh Mont Everest je visok 8.840 m in tjakaj še ni stopila človeška noga. Zato ni čudno, da je že od nekdaj to gorovje vabilo drzne hribolazce vsega sveta, da bi raziskali te silne, mogočne, v večno ledovje okovane vrhove. Kakor divje, od viharjev razsekane stene,

Ljudski tipi prebivalcev Tibeta

se dviga ogromno skalovje Himálaje od Pamirske visoke planote v loku pod Tibetom od razvodja Indusa, Gangesa pa vse do vodovij Bramaputre. Himálaja je največje, najvišje, najbolj divje — pa tudi najlepše gorovje sveta. Himálaja je indijska beseda. »Him« pomeni sneg, »álaja« pa sedež, torej pomeni beseda Himálaja sedež ali lepše: »Domovino snega«. Stara indijska pravljica pripoveduje, da je sprva ustvaril Pradžapati gore, ki so bile žive in so imele peruti. Dvignile so se pod nebo in so pričele snemati zvezde. Najvišji bog pa jih je zaradi tega kaznoval. Potrgal jim je krila, da so padle nazaj na zemljo, kjer so obležale in stoje še danes neme in grozne ter pokrite z večnim ledom in snegom.

Himálaja se razprostira 2.800 km v dolžino. Velikanski, nepristopni ledeniki zalivajo zaseke med strmimi stenami, snežne lavine grme nenehoma v doline, strašni viharji razsajajo skoraj dan za dnem. Podnebje Himálaje je povsem odvisno od južnozapadnega vetra monsuma, ki se v Indiji pojavlja vsakega pol leta. Ta veter nastaja na visoki Azijski planoti, ki je po večini puščava in zaradi tega poleti strašno vroča, mnogo bolj

kakor podnebje Indijskega oceana. Čez vroče predele Azije se dviga razbeljeni zrak, z oceana pa prihaja hladnejši, z vlago prepojen zrak. Ob stenah Himálaje se seveda ohladi in zato tamkaj mnogokrat silno dežuje. Strašni nalivi se vrste dan za dnem. V Himálaji pade na leto osemnajstkrat več dežja kakor pri nas. Tam je ločnica večnega snega mnogo višja kakor v Alpah. Večni sneg se pričinja tamkaj šele v višini 4.900 do 5.600 m. Žito uspeva celo med 4.600 in 5.200 m višine, v dolinah pa vlada bujno tropsko rastlinstvo. Potniki pripovedujejo, da je rastlinstvo v dolinah tako bujno in tako razkošno v pestrem cvetju kakor nikjer drugje na svetu. Nepozaben je vtis, ko stojiš sredi ogromnih cvetov orhidej in rodovitnega razkošja — nad teboj pa se dvigajo ledene gore čez 8.000 m visoko.

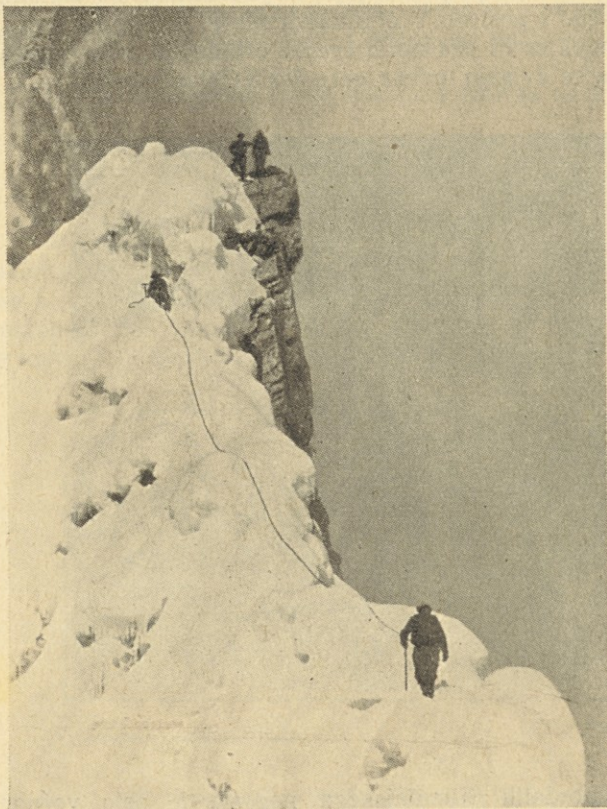
Po zamefenih lediščih navzgor

Ljudstvo, ki živi v predelih Himálajskega pogorja je zelo verno, krepko in naravno. Divje, nepristopne gore mu vzbujajo strah, bobneče lavine in strahoviti snežni meteži so zanj delo zlih duhov. Zato je prav težko dobiti pogumne nosače, ki bi spremljali hribolazce v divje gore.

Mnogi drzni možje so se že poskušali vzpeti na te najvišje vrhove sveta. Marsikateri vrhunec so tudi že dosegli, toda Mont Everest še niso zmagali. Pomisliti moramo, da je v teh višavah zrak zelo redek in da je napor pri plezanju mnogo hujši kot v Alpah. Premnog raziskovalec je že našel smrt med temi skalnatimi velikani ali v prepadu ali pod lavino. Tu in tam se dviga skromna piramida iz kamenja — grob drznega junaka, ki je zastavil svojo voljo v razrešitev himálajskih skrivnosti.

Leta 1936. se je odpravila nemška ekspedicija v Himálajo, da premaga najlepšo goro sveta, »Kraljico gora«, Siniolhu, visoko 6891 m, ki je vse do vrha zalita s silnim ledom, ter Nanga Parbat, visoko 8125 m. Ekspedicija je bila skrbno pripravljena in je štela osem mož. Bili so sami mladi, krepki, drzni, izurjeni možje raznih akademskih poklicev. Opremljena je

bila ekspedicija z najpopolnejšo opremo, s šotori, spalnimi vrečami, z najfinejšimi merilnimi in snemalnimi aparati in vse je bilo tako urejeno in preračunjeno, da ni bilo ničesar ne preveč ne premalo. Več let so se pripravljali na ta pohod. Vsa ta leta so se urili v plezanju na strmih stenah Alp, vadili so se prenočevati na snežiščih, utrjevali so si telo s športom in telovadbo, da bodo zanesljivi in odporni v viharjih strašne Himálaje. Pod vznožjem tega gorovja so si najeli nekaj izvežbanih nosačev-

Nad strašnim prepadom so morali prenočiti

domačinov in so krenili v območje skalovja, lavin in viharjev. Vse njihove ture so bile hudo naporne. Mnogo vrhov so morali naskočiti po večkrat, mnogokrat so se morali vrniti tik pred ciljem nazaj v tabor. Prenekatero noč so prespali na tesni polici nad prepadom, toda po vztrajni borbi z večnim ledom so le stopili na vrh Siniolhe in tudi nekaj še višjih vrhov so dosegli, tako n. pr. goro Nepal Peak, visoko 7.145 m.

Spomladi 1937. pa so se pripravili za naskok na goro Nanga Parbat, ki je skrajno zapadni vrh Himálaje. Že nekaj let poprej je hotela prva nemška ekspedicija doseči ta nepristopen vrh, toda se je nekaj članov ekspedicije ubilo, ostali pa so se morali vrniti,

ne da bi dosegli svoj cilj. Člani te zadnje ekspedicije pa so bili cvet nemških hribolazcev. Vsa Nemčija je nestrpno pričakovala sporočil o končni zmagi teh drznih junakov, saj je vsa Nemčija zbirala prispevke, da se omogoči pohod te ekspedicije na Himálajo. Maja meseca so pričeli naskakovati ta vrh. V različnih višinah so si postavili nekaj taborišč, da so lažje prenočevali in da se jim ni bilo treba vsakokrat vračati v glavno taborišče, ki je bilo od vrha oddaljeno nekaj dni napornega plezanja čez prepade in ledišča. Ves mesec so naskakovali goro. V nekaterih dneh so premagali komaj 100 m višinske razlike, ali pa so se morali vrniti nazaj po steni v neprestani smrtni nevarnosti, kajti na vrhu stene so šele videli, da naprej ni mogoče, da morajo nazaj in iskati drugih poti na vrh. 17. junija se je odpravilo vseh osem mož in devet nosačev v strmino, da bi postavili v nekem skalnatem zaklonu najvišje taborišče, od koder bi znova poskušali

svojo srečo. V dnevniku enega le-teh je napisano: »Sončno jutro. Ponoči je bilo v šotoru — 23°. Toda jutrnje sonce nas je ogrelo. Čudovito čiste leže pred nami na severu zaledenele gore. Danes se hočemo povzpeti do najvišjega tabora, št. V. Zaman poskušamo najti včerajšnje sledove do ledene terase. Težko natovorjeni sopihamo po debelem pršiču. Visoka ledena pregrada nam zastavi pot, težke megle se spuščajo vse niže in le z največjim človeškim naporom premagamo ledeno pregrado. Eden nosačev je zdrknil po ledu.

K sreči je bil privezan na vrv. Toda pri padcu se mu je odtrgal nahrbtnik in naša najboljša kinokamera je zdrvela v prepad. Končno zagledamo v zaseki tabor. Smo na višini 6.000 m. Toda že tuli vihar, leden sneg nas biča v obraz. Ne da bi dosegli tabor, smo se morali vrniti. Toda naslednjega dne znova naskočimo to višino. Iz nahrbtnikov pomečemo vse, kar koli ni neobhodno potrebnega, daljnogleda, odvišne kamere, posode z bencinom, marsikatero škatlo konzerv ... kajti tovor v višini 7000 m je mnogo težji kot niže spodaj...«

Končno so le dosegli ono mesto, napravili šotore in se znova pripravljali, da splezajo po nekaj dneh počitka na vrh. Le en sam član ekspedicije se je vrnil v niže stoječi tabor, da pripravi stvari, ki bi jih naj nosači naslednjega dne znosili navzgor.

Ko se je le-ta naslednje jutro z nosači vrnil, ni bilo o taboru ne duha ne sluha. Ogromni skladi snega in ledu so zdaj ležali tamkaj, kjer so se še včeraj dvigali šotori, pod katerimi je spalo sedem mož ekspedicije in devet nosačev-domačinov. Strašna, 400 m široka lavina jih je pokrila. Nemo strme v edinega preostalega ledene stene, dah smrti plava v sinji višini, vrh Nanga Parbata se sveti v vsej svoji krasoti ... in se smehlja. Še ga ni dosegel človek!

Toda navzlic strašni smrti ne bo človek odnehal. Človek ima voljo! Že se pripravlja druga ekspedicija! Mar bo tudi ta našla smrt v strašnem himálajskem ledu?

Taborišče v višini 6000 m

Jožančičfort:

„Časi, mladi časi...”

Sveti Jurij je jezdaril po deželi, ptički že o svetem Gregorju poženjeni so peli, pomladi, ljubezni in veselja pijani. Vsa vesoljna Stvarnica je pela, mrmrala, dihala, živela ... Bučman in Okroglouhec sta se preselila iz borne izbe, kjer je iz slednje gajbice dihala, prosilo in hrepenelo po pomladi in ljubezni. V drvarnico sta prišla. Razbohotila sta se, uganjala neumnosti in norčije, rastla v telesu in rastla v zajčji pameti, vendar pa še vneto vlekla za dudko. Mlaskaje in cmokaje sta posrkala do poslednje kaplje mleko, staremu ptičarju pa seveda pojedla tudi dve dudki, ki sta bili pa dovolj oslinjeni, da sta lahko zdrčali po zajčjih grlih.

Kmalu sta do pičice spoznala svoj kvartir. Poznala sta že skrivališče za staro razcefrano in razsekano tnalo, v sili sta jo pobrisala za stare odslužene kletke in na pol razbite zaboje in se prav tedaj delala prav nedolžna, kadar sta napravila kaj posebnega in pogruntala kako brihtno.

Take stvari so obstajale po navadi v tem, da sta sosedovemu cucku zlila mleko, ki ga je imel vedno pred njunim »stanovanjem«. V ugodnem trenutku, ko ščeneta ni bilo blizu, če se je slučajno potepal, sta iztegnila šapo in že se je razlila bela tekočina.

Drugič sta zopet na vse pretege praskala po steni, skušala naglodavati ograjo, se med seboj pretepati in se sploh na kakršen koli način kratkočasiti. Zunaj so zelenele trate, je cvetelo drevje, pihljale so tople sape, vabile lepe, jasne mesečne noči. V eni izmed teh noči je šepnil Bučman Okroglouhcu, ko sta ždela prav tesno ob ograji: »Ti, zunaj je sedaj tako lepo, polno zelenja je, polno toplote.«

»Kaj je to — zunaj?« je vprašal Okroglouhec. »Zunaj! Ah, kaj ne slutiš, kaj ne čutiš? Komaj, da se pretegneš tule notri, ne moreš skočiti. Zunaj, zunaj! Vidiš onkraj plotu poljane, njive, gozde? O, tam sva morala biti midva nekje rojena in od tam v sužnost odpeljana, prodana!«

»Tam — zunaj ti praviš, je bila najina ma-mamica?« Bučman je molčal in bolščil na zelene grede, čez katere je lila mesečina in poslušal šelestenje vetra po mladem listju. V onem šepetu je čul bajko o svobodi, prostosti, čul je bajko o sreči v gozdu, o življenju na polju. Stisnil se je k bratcu in nemo zrl še dlje, daleč, daleč na polja in na neizmerne planjave in gore pa gozde, kjer je zlata svoboda doma.

Zjutraj sta po stari navadi dobila mleka. Ko je hotel gospodar pogladiti Bučmana, ga je ta krepko vgriznil. Okroglouhec pa, ki je vestno posnemal

brata, ga je samo pošteno opraskal. Godrnjaje jima je vrgel šop mlade detelje, kruha in mleka in brundajoč odšel, češ, spet ju je preplašil ta preklicani pes.

Bučman je nestrpno čakal noči. Čista, jasna je bila. Kuža iz soseske se je, rožljaje z verigo, zavlekel spat, prej pa je še zavijajoč oblajal mesec. Bučman je dregnil Okroglohca: »Kaj zijaš vame? Začni!« Spravila sta se oba nad eno lato in počasi, vztrajno rs, rs, rs so letele iveri — grizla sta prečke, ki so ju ločile od svobode. Lati sta se kmalu omajali, prst in pesek pod mrežo je frčal in letel izpod naglo praskajočih šapic — kmalu je smuknil Bučman in za njim Okroglohec v — svobodo!

Skok čez plot, po cestah križem kražem, kot dve senci, zdaj v drncu, zdaj v begu, kakor se je menjala korajža v njunih srčkih, skozi in skozi molče. Kmalu bi se zaletela v moža postave, ki ju je presenetil za vogalom, ucvrla sta jo vsak na svojo plat, za drugim voglom pa bi se skoro trčila z nosovi. »Kje si bil?« se je zadrł Bučman na Okroglohca, z istim vprašanjem mu je ta odgovoril. Pobrisala sta jo naprej in se naenkrat znašla na — njivi.

»Živijo!« je vzkliknil Bučman, »zdaj sva pa doma!«

Jutro s prvimi sončnimi žarki ju je našlo v varnem zavetju mladega sočnega žita. Paša, sama sladka paša je bila okoli in okoli in zajčjih dobrot, kolikor si jih le zajče srce poželi. Taka je bila Bučmanova in Okroglohčeva pomlad, svobode, prostosti in paše polna.

Bučmanovo maščevanje

Mladost — norost; čez jarek skače, kjer je most! Bučman in Okroglohec sta bila dva mlada, neugnana in nebrzdana divjaka. Divje sta se pretepala, kalila na polju ljubi mir in netila prepir. Mlada kri jima je vrela in plala po žilah, vedno znova sta bila polna dogodivščin iz prešernih, mladostnih domislekov porojenih. Zdaj sta zvabila vaško ščene v njima nastavljeno zanko, zjezila kmetico, da ju je z vreščečim glasom zmerjala in preklinjala, učec ju olike. So pa zajčja ušesa, čeprav so velika, za dober nauk še nesprejemljivejša od ušes vaških potepinov. Kaj je bilo Bučmanu ali Okroglohcu mar, če ga je klel kmet, kaj mu je bilo mar, če je poščipal mlademu fižolu srčaste vršičke, saj ni škode trpel on, niti ni dobil napada jeze, da bi se mu razlil žolč.

Stara nadušljiva zajka, Brkačka, ju je dan na dan učila in gladila njuno kosmato vest z dobrimi nauki.

»Nekoč, dolgo je že tega, moj zajči spomin komaj še seže do tja, je živel med nami zajec, Bog si ga vedi od kje se je pritepel, ki je bil nakaza, zaznamovanec. Pol desnega uhlja mu je manjkalo.« Tako je zmerjala botra Brkačka mlada cigana. »Bil pa je prav taka hudoba kot vidva. Vaju bom pa že jaz naučila kozjih molitvic!«

Poldrugouhčeva sinova sta se kaj malo menila za takele poboljševalne pridige in živela po svoje naprej.

Tisti dan sta odšla proti železniški progi oprezat na njive. Prav, ko je hotel skočiti Okroglohec čez progo, je pridrvel vlak in končal bedno življenje Okroglohčeve.

»Samomorilec!« je kriknil Bučman.

Pa tudi njega je tisti hip doletela nesreča. Blisk in pok, neznansko ga je zapeklo in komaj je odšvedral v mlado hrastičje. »Šiba božja!« je stokal

Bučman in skušal popraskati ali popihati boleče mesto ob hrbtišču. Šibra se mu je zarila globoko v občutljivi in boleči zajčji ponos.

»Sam, sam!« je strmel Bučman pred se. »Sam na svetu. Ne očeta, ne matere, ne brata!«

»Kaj jočeš in stokaš?« je zagodrnjala Brkačka.

»Joj, ubil se mi je brat, moj dobri Okrogrouhec, pod vlak je šel, mene so pa pohabili za vse življenje. Še sam pojdem v smrt!«

Bučman se je vendar zlizal in se zarotil vsem lovcem, zelenim, pravim in divjim. »Ne boste me pripravili ob življenje!« Lepo in lahko povedano, pa preklicano težko izvedljivo, posebno za ubogo zajčjo paro. Stari falot in premetenec je pustil poslej vse v nemar in napel strune posebne sorte. Zbiral je okoli sebe mladino svojega rodu in ji razlagal svoje posebne načrte.

S slavnim Hostarjevim Amorjem se je začelo. Bil je to slaven oštirski pes, neslavnega, potepuškega rodu, zavaljen kot sod in debel kot prasec. Njega je njegov gospodar, sam Martin Hostar, zmagoslavno zravnal z materjo zemljo, ko jo je ubogi Amorček rjove in hrope kadil za Bučmanom. Že se je smejalo Hostarjevo srce, že je videl Bučmana pečenega in lepo dišečega, zakaj Amor mu je bil tik za petami. Ko je ukrivil kazalec desnice, je pa cvilil Amor in se potakal po zemlji, Bučman pa jo je veselo ucvrl v gosto robidje.

Krivodušnik in Nande, prvi divji in drugi poklicni lovec, sta prišla istega dne oba brez psov domov, oba sta si jih pokončala sama. Ven in ven ista zgodba: »Naenkrat sta bila pes in zajec pri meni, pomeril sem zajca in padel je pes. Pes mi je zajca kril...«

Bučmanu je šel posel v klasje! Njegovo delo so bile nesrečne žrtve zvestih cučkov. Ni zaman učil zajčkov, kako morajo teči pred psom, katero smer vzeti in prinesti svoj kožuh na strel tako, da plača račun pes s svojo kožo. »Prvo vajo znajo moji gojenci dobro!«

Od nekod se je pritepla Brkačka v vas. Bučman ji je dejal:

»Veš, oné, sem mislil, da bi ti, ki si zvita kot kozji rog... ah, nič, kaj bi!«

»No, Bučman, no...«

»Prav, znaš držati jezik za škrbastimi čeljustmi?«

»Znam, zajčje mi vere!«

»Imam misel, lepo kot mlada detelja in toplo kot pomladanska zajka. Ustanovil bom šolo za zajce, no, sem jo že, pa mi manjka moči, no, časa. Bi hotela vzeti ti zajce, jaz zajke? Veš, praktična šola, za življenje. Nisem še pozabil grdobij lovcev, pa se jim hočem maščevati.«

»Tako, lep svetnik si! Samo maščevanje. Tovariši pa lahko vsi poginejo od tvoje osvete!«

»Ne, draga Brkačka, prav za prav je cilj šole ta, da osleparimo lovce in da izučimo zajce, da bodo lahko dlje živeli in srečneje kot ti, kot jaz z vsem svojim rodom.«

»Dobro, naj bo! Jaz bom še nocoj zbrala mlade zajce, ti zajke, stopila bom okoli znank, da bodo poslale mladino v šolo. Kajne, tja na jaso pod hrast ob kopišču!«

Šla sta vsak na svojo plat, polna misli in načrtov za novo veliko delo.

*

Mesec je začuden opazoval zajčje početje. Tekanje, šepetanje, nemir. Tu je šla dvojica prihuljeno, tam je vlekel oče neposlušnega sina za uhlje, ker se mu je zahotelo na potep, ne pa v šolo. Razpostavili so straže, vse živo jih je bilo, in kot bi iz tal vzniknila, sta stala med njimi v praznjih oblekah Bučman in Brkačka.

»Torej, deca,« je povzel učitelj, »sedaj vas bom vzel jaz v roke, prav za prav midva s tetko Brkačko. Govorila vam ne bova dosti, ampak vse težave vam bova pokazala, kako se jih ognite, kako vse lovce, zelene, divje in prave otrapite. Prevara vam mora rešiti borno življenje, če vam ga vaši dolgi kraki ne morejo. Speljite na led vsakogar, ki se vam pusti, pa živite med seboj v slogi, da ne bo vedno prepira in poboja. Tako živite, deca moja, le poslušajte nasvete modre in izkušene Brkačke in moje. Zdaj pa na delo!«

(Konec prihodnjič.)

Ksaver Meško

Pomlad

Zacveti in zadehti pomlad in z njo mi sladko in bolno zadehti vsako leto iz domovine tam doli v Slovenskih goricah in iz življenja pomladi, iz mladosti. Tedaj hodim kakor v sanjah, bolj v mladih dneh kakor v teh

Nande Vidmar: Otroci kočarjev, perorisba

resničnih letih, nevzdržno se v večnost zlivajočih. Po rojstni dolini stopam, po veliki cesti, gor in dol po dolini hiteči, v mesto Ormož, v svet in tujino vabeči; po stezah med njivami in travniki; po tistih sanjavih gozdovih, ki mi še vedno pojo ob tihih večerih, v nočeh brez spanja poltiho, skrivnostno svojo pesem v dušo, odprto kakor prazen kelih njih sanjavim melodijam. Oživi mi stotero spominov; vstajajo pred duhom podobe,

deloma ostro začrtane kakor visoko umetniške izjedenke, druge kakor z lahko meglo zastrte, v daljavo nekam se gubeče. Kakor bi se bili dogodili včeraj, oživljajo v teku let že polpozabljeni, povsem pozabljeni dogodki. Zazrem obraze, ki jih danes ne bi poznal, a so mi bili nekdanj blizu in dragi kakor lastne oči.

Tolikokrat zaživita med drugimi v teh spomladanskih spominih Marjetka in Matildka, deklici kakor iz sladkorja, kako sta prihajali z očimom iz sosednje vasi v našo vas in smo si postali prijatelji, kakor si morejo biti prijatelji le tako mlade in nedolžne duše.

Deset minut, četrte ure gori nad našo vasjo se pričinja sosednja vas. V prvi hiši, na lepi kmetiji, je živel mlada vdova z dvema hčerkama. Kdaj ji je umrl mož, nič ne vem. Vem le, da se je nenadoma vzela od neke govornice: »Jakob se ženi pri ti vdovi.«

In se je v resnici oženil. Slišal sem ljudi govoriti, kako srečno. In kako skrbi za ženo in njeni hčerki, da za lastne otroke ne bi mogel lepše.

Prihajal je pa dostikrat tudi domov. Morda po kak nasvet k resnemu in izkušenemu očetu, po pomoč morda kdaj, morda iz same ljubezni do doma, Bog ve. Vem samo, da je skoraj vedno privedel s seboj obe dekletci.

A morda sta se bali starega, osornega dedeka, ali kaj jima ni ugajalo na očimovem domu, ako sta le mogli, sta ostali zunaj, ali sta se kmalu izmuznili in sta prišli na cesto. Pa smo se v kratkem sprijaznili. Sprijaznili tako, da mi je bil vesel dogodek, kadar koli sta prišli v našo vas. Kaj smo govorili, Bog ve, jaz ne več. Vem samo, da je bilo vse silno važno in čez vse lepo. In nam je, meni vsaj, prišel Jakob vselej prezgodaj iz domače hiše.

Prišel je in se nasmejal: »Hej, otroci, zdaj pa gremo!« Prijel je deklici vsako z eno roko, mi še prijazno pokimal, in so šli.

Šli so gor po cesti, sredi ceste, da sta imeli dekletci dovolj prostora.

Zdaj zdaj so postali, Jakob je deklicama nekaj razlagal, z rokami jima kaj razkazoval. Pa ju je spet prijel za roki in so šli dalje.

Gledal sem za njimi. Čim bolj so se oddaljevali, tem bolj sem čutil, da se mi oddaljuje nekaj kakor sončni žarki lepega. Ko so zavili na dvorišče domače hiše, mi je bilo, kakor bi bilo zašlo sonce...

Hodil sem že v šolo, menda prvo leto. Kar se je razširila govornica, da je Jakob bolan. Pri oranju da se je prehladil. Da se prve dni ni zmenil za to — tako mlad, tako cvetoč in močan. A da ga je bolezen vendar zmagala, ga vrgla na posteljo.

Teden dni je morda trajalo to.

Šel sem v šolo. Ko sem stopal po hribu gor nad Raičevo hišo, mi je prišla iz gozda naproti Matildka. Bleda, objokana. Nesla je v belem robcu nekaj zavitega.

»Po sveče sem hodila« — je spregovorila prva, ko sva se približala. — »Ali veš, da so ponoči naš oče umrli?«

»Umrli?« — sem se prestrašil. Nič drugega ji nisem vedel in mogel povedati.

Kakor bi jo bil moj molk še bolj užalostil, je sklonila glavo in zajokala.

V gozdu je zakukala kukavica...

S Smolejem po bosanskih planinah

(Smučanje naš narodni šport in potreba)

Kdo ne pozna našega Franceta z Jesenic, našega odličnega smučarskega tekmovalca Smoleja? V tovarni opravlja svoj težki posel. Po napornem delu se »odpočije«, ko teče 15 km na izprehod. Tudi inozemski »kanoni« ga poznajo, saj je že marsikoga užugal na 50 km.

Letošnjo zimo sva v tečaju za smučarske učitelje izmenjala marsikako misel. Vsi tečajniki, zbrani od Skoplja do Maribora, so bili ponosni, da so imeli v svoji sredi našega vrlega olimpijca. In to po pravici, saj ga odlikujejo najboljše lastnosti, ki jih zahtevamo od športnika. Predvsem je silno dober in skromen. Občudovati in priporočati moram njegovo solidno življenje, bodisi doma ali po svetu. Ker se vedno pripravlja, zato hrani svoje sile in jih ne razmetava. On dobro ve, da je spanje

Bosanske planine

prav tako važno kakor hrana in da alkohol ne daje korajže, temveč škoduje športniku. Mnogo koristnega nam je povedal iz svoje bogate izkušnje, iz tekmovalnega smučanja, o umetnosti mazanja itd.

Da ste ga videli na smučkah! Prožen vam je kakor maček in zdrav kakor riba, o tem so se prepričali tudi inozemski zdravniki in prireditelji tekem, ki se čudijo jugoslovanskemu tekmovalcu, ki pride še svež na cilj in pravi, da bi »šel« še naprej.

Prav vseč so mu bosanske planine, ki nudijo smučarju prav obsežna smučišča. Po teh planinah pa so raztresene vasi daleč, daleč od šole, daleč od prometnih krajev. Smučarji so tu še bele vrane, vendar so se že pojavili. Ostali so zvesti svoji narodni noši, le od kolen navzdol so modernizirani. Kaj ponosni so na čevlje, ki so v teh krajih prava redkost. Opanke so premehke za smučanje. Treba bi bilo izmisliti novo smučo streme, ki bi se prilagodilo opankam. Prav ta nedostatek je velika ovira, da se smučanje v teh krajih ne more hitro razširiti. Opanke so poceni, čevlji pa dragocenost, ki jo zmore le malokdo, saj vemo, da je narod siromašen. Za te prebivalce so, odnosno bi bile smuči res koristno zimsko prometno sredstvo, ki bi jim olajšalo potovanje iz kraja v kraj.

Res je, da je smučanje (zgodovinsko dokazano — Bloke — Valvasor) naš narodni šport, na kar smo kot prvi srednjeevropski smučarji lahko ponosni. Slovenija bo kmalu vsa na smučeh. Tudi po večjih centrih Jugoslavije prav pridno delujejo društva, ki skrbijo za dvig smučarstva. Dognano pa je, da je organizirano le 7% naše mladine, medtem ko ostala mladina

(93%) ni deležna sistematične smučarske vzgoje, ker je v zakotnih podeželskih krajih prepuščena sama sebi.

Ako hočemo, da bo smučanje postalo res last vsega naroda in da se bo razširilo tudi v drugih pokrajinah (Črna gora), potem je mogoča najhitrejša rešitev, da se uvede smučanje v šole, ki so najbolj razširjene prosvetne edinice. Pozimi bi šolske zamude očitvidno padle, ker bi šolarji s smučmi laže zmagali zasnežena pota. Tako bi se razširilo narodno smučanje ne kot šport, ampak kot prepotrebno prometno sredstvo planinskega prebivalstva v vseh krajih naše lepe Jugoslavije. Zdrav narod, kakor je naš, pa bi lahko izbral z lahkoto izmed prav dobrih smučarjev res najboljše, ki bi šli kot odlični tekmovalci v svet in bi gotovo priborili državi novih častnih zmag na belem polju ter tako dokazali, da je smučanje res naš narodni šport in da je Slovenija zibelka srednjeevropskega smučarstva.

Jadranski

Vetrovi in viharji

Divje rohni vihar ob obali, nič ga ne zadržuje, stopnjuje se do orkana, ki odkriva strehe, ruje drevje ter prinaša nevarnost viharne povodnji. In vendar, kaj je to v primeri z uničujočo silo tordada, onih strašnih viharnih vrtincev, ki ameriško celino tako pogosto obiskujejo in katerih pohlevni različek poznamo tudi pri nas pod imenom »vodne hlače«. Pot, ki jo je predivjal tornado v sekundni naglici, so same razvaline.

V severnem delu Atlantika, na Alaski in v Severni Kanadi poznajo blicard, leden snežni vihar, ki nastopa nenadno z neverjetno silo ter biča sneg v tako gostih oblakih, da se vidi komaj meter daleč. Enako nenadno izbruhne v Tihem oceanu tajfun. To je neke vrste vrtinčni vihar strahovite moči in obsega. Vsakič zahteva mnogo človeških in ladijskih žrtev. Medtem ko vihar ob robovih tega vrtinca divja ter morje silovito peni, je središče tajfuna skoro brez vsakega vetra ter se občuti le težak zračni tlak.

Dež in vlago in s tem novo rast, novo rodovitnost prinaša monsuni iz Indije preko Indijskega oceana. Strah puščavskega potnika je samum, žareči peščeni vihar, ki drobni puščavski pesek zvrtni v gostih oblakih visoko v ozračje, da zatemni sonce in ki je že mnogo karavano pokopal pod množine peska.

Jadrnicam, ki plujejo v bližini ravnika, sta ugodna pasatna vetrova: severovzhodni in jugovzhodni pasat. Vejeta stalno v isti smeri in z enako močjo. Ob bregovih Sredozemskega morja se pojavlja včasih široko, čigar vroči piš vpliva na človeka slabeče in utrujajoče, da nima veselja do nobenega dela. Tudi na našem Jadranu je dobro poznan široko ali šilok, topel vlažen veter, ki prihaja od jugovzhoda; pravijo mu jugo. Prevladuje na južnem Jadranu, dočim je gospodar severnega Jadrana burja, severovzhodni suh mrzel veter, ki piha sunkoma in je ladjam nevaren. Kdo ni še čul o senjski burji? Maištral je severozapadni veter, njemu nasproten je burin. Po zatrjevanju mornarjev se ob naši morski obali menjavajo vetrovi pri rtu Ploča v Srednji Dalmaciji.

Z alpskih višin drvi v doline topli fen, tali sneg in prinaša nevarnost plazov. Tu in tam ga občutijo celo do obale kot topel jug.

Letalom in jadrnicam so nevarne bee, nenadno nastopajoči močni vetrovni sunki, pred katerimi se je nemogoče zavarovati, ker jih človek

navadno opazi šele, ko so že tu. Nasprotno je briza stalen veter, poleti prijetno hladeč. In celo cefir, to je povsem nežen, lahen zračni dih, ki nam ob vročih, v soncu žarečih poletnih dneh hladi lica.

Tako torej nastopajo po različnih delih zemlje tudi vetrovi v različnih oblikah, kar pač povzroča oblika zemeljskega površja. V poročilih o silnih orkanih in katastrofah večkrat čitamo, da je vihar divjal s silo 10 ali 11. Označbe so navedene po lestvici admirala Beauforta, ki omogoča približno oceno moči vetrov po gotovih pojavih, n. pr. gibanje drevesnega listja, dima, valov itd. Imamo meteorološko, pomorsko in suhozemsko lestvico vetrov. V boljše razumevanje in poznavanje jakosti vetrov naj služi

Beaufortova lestvica:

Jakost vetra	Označba	Po čem spoznamo jakost vetra?	Brzina v km na uro
0	tišina	popolna tišina	0—2
1	dih	dim se dviga skoro naravnost kvišku	3—6
2	sapica	za čut komaj opazno	7—12
3	vetrič	giblje lahko zastavico, listje na drevju	13—19
4	zmeren veter	razpne zastavico, giblje male drevesne veje	20—27
5	močan veter	premika večje drevesne veje	28—35
6	hud veter	čuje se ob hišah in drugih predmetih; ziblje velike drevesne veje	36—45
7	nevihta	giblje tanjša drevesna debla; na stoječi vodi povzroča valove, ki se prevračajo	46—55
8	močna nevihta	upogiba drevje; proti vetru stopajočega človeka očitno zadržuje	56—66
9	huda nevihta	lahke predmete kot n. pr. strešno opako prestavlja iz prvotne lege	67—77
10	razvita nevihta	prevrača drevje	78—90
11	vihar	razdejanje vseh vrst	91—104
12	orkan (ciklon, tajfun)	uničujejoče pustošenje	105 in več

Viktor Pirnat

Sinja grobnica

Sredi januarja je poteklo dva in dvajset let, ko se je končal prvi križev pot bratov Srbov. Strašna je bila pot preko albanskih planin. Nadčloveški so bili napori, peklenske so bile muke, tisoč nevarnosti je grozilo bednim življenjem. V prvi polovici decembra so se prve srbske čete

pojavi se pred Skadrom. Iz albanske Valone so »dirljivo vojsko okostnjakov in prikazni« 150 tisoč mož prepeljali na Krf, kjer so prve čete izkrcali 15. januarja 1916. 30.000 se jih je odpeljalo v Francijo, »njihovo drugo domovino«. Dva in dvajset let je medtem poteklo v večnost.

Že v albanskih in črnogorskih planinah je ostalo okoli 3000 mož. Na morsko obalo so prišli izčrpani, prezebljeni in izstradani do obupa. Slaba prehrana in pomanjkanje sta povzročila med srbsko vojsko želodčne in trebušne bolezni. Tifus je divjal v vseh zvrsteh. V takem stanju so prišli bratje Srbi na Krf. Tam pa v sanitetnem oziru seveda ni bilo niti najmanj pripravljeno ali urejeno. Zato se je pričela druga srbska Golgota, deloma še hujša od prve. Umiranje na veliko, nepopisno, obupno!

V mestu Krfu samem in v njegovi okolici ni bilo dovolj prostora za vse silne tisoče. Najbednejše, najbolj izmозgane in najtežje bolne so prepeljali na bližnji od Krfa 2 km oddaljeni pusti otoček Vido. Na Vidu je bila šele revščina! Sam božji kamen, krš in osat. Niti za zdrave ljudi ni bilo dovolj zavetišč, kaj šele za bolnike. In dež je lil neprestano kot bi se bile odprle vse nebeške zatvornice. Na golih mokrih tleh so polegali in umirali nesrečniki. Francozi so jim prvi priskočili na pomoč. Z vojnih ladij so prinesli velike ladijske plahte, razpeli so jih na veslih, da, celo na puškah, in tako so za silo priredili prva zatočišča pred dežjem. Šop slame pod telesom je bila že bogata postлана postelja.

Šest dni po prihodu prvih srbskih čet je prišla na otok Vido moravska stalna vojna bolnica. In vendar je dotlej umrlo že na stotine vojakov. Števila ne ve nihče. Sanitetni major dr. Vlad. S. Stanojević, ki je tudi 21. januarja prišel na otoček, piše v svoji pretresljivi knjižici »Preko Albanije na ostrvo smrti«, da je januarja 1916. umrlo na dan povprečno po 150 oseb. Vojaki so cepali ko muhe, ni jih bilo moči dovolj hitro pokopavati. Polnili so se skupni grobovi, polnilo pa se je z bednimi trupli tudi morsko dno pred otočkom. Arabsko vojaštvo francoskih kolonialnih čet je 12 dni zaporedoma prevažalo mrtvece v čolnih ven na morje in jih spuščalo v mokri grob. Morje je postalo strašna grobnica 5000 naših junakov, otok smrti, ki jih je shranil še več, je postal čudovit žrtvenik, na katerem so plamteli vsi kraji Srbije. Okoli žrtvenika vsepovsod modre vode in globoka morska dna. Po teh sinjih vodah so plavale neštete galeje z zastavami bolesi in ponosa... In pesnik Milutin Bojić, ki je nazval te vode »sinja grobnica«, je zapel:

Stojte, galije carske! Sputajte krme moćne!

Gazite tihim hodom!

Opelo gordo držim u doba jeze noćne
nad ovom svetom vodom!

Pusta golićava strmí na morsko gladino. Na njej z nizkim zidom obdano pokopališće. Pali ga južno sonce, da je zamrla sleher na zel. Redke agave ali osat edine oživljajo zapušćene pobeljene grobove. Da, pobeljeni so ti grobovi, pobeljeni so z apnom in če stopiš nerodno na obrobni kamen, se belež vsuje na peščeno gomilo. V dolgih vrstah se vrste gomile. Vsaka ima lesen križ z imenom junaka, ki čaka tam na vstajenje. Premnog pa je križ z napisom: »Nepoznat«. Tam so tisoći neznanih junakov. Sredi pokopališća nad obsežno skupno grobnico se blesti velik kamenit

Iz urednikovih zapiskov

3.

V IV. razredu meščanske šole smo pisali slovensko nalogo. Na tablo sem napisal dva naslova:

Zbirali smo za Prešernovo rojstno hišo. (Literarno razmišljanje.)

Pismo uredniku »Razorov«. (Ocena lista.)

V razredu je 18 učencev in 14 učenk in so vsi naročniki »Razorov«. Prejšnji dan so želeli, naj pridem pet minut pred osmo v razred, da bodo lahko ob osmih že začeli z izdelkom. Res so se nekateri ob osmih, ko je pozvonilo, odločili in so začeli pisati. O Prešernu je pisalo 8 učencev in 12 učenk, o »Razorih« 9 učencev in 2 učenki, 1 učenec je manjkal.

Lojze Trnovec kar ni mogel začeti. Je naročnik »Razorov« in bi rad napisal svoje pripombe k listu, toda tudi Prešeren ga je mikal. Končno, ko so že vsi pisali, je vzel list papirja ter si zabeležil nekaj točk za Prešerna. Tako si je s temi točkami razdelil snov za nalogo. Po teh točkah je pisal. Koncem ure sem pogledal njegov načrt na listu:

1. O Vrba, srečna, draga vas... Spomin na dom.
2. Počastitev našega duševnega velikana z darom mladine.
3. Zakaj je vreden Prešeren te počastitve?
4. Naš razred je največ nabral.
5. Plošča na novem domu.
6. Prešernov muzej in tujski promet.

Pisal je nalogo za prav dobro.

Za Lojzetom sedi Ivan Mohar. Tudi on je pisal o Prešernu. Prvi je začel. Nalogo je napisal dobesedno tako:

Dolgo vrsto let je že minilo, odkar je umrl naš največji slovenski pesnik Dr. France Prešeren. Ta mož ima velik pomen za Slovence. Rodil se je 1 1800 v Vrbi na Gorenjskem, v borni kmečki hišici, ki še zdaj stoji. Sedaj v njej stanujejo njegovi daljni sorodniki in potomci. Prešernovi starši, bratje in sestre so bili v veliki revščini, a vendar je postal Prešeren iz kmečkega otroka največji slovenski pesnik. To Prešernovo kmečko hišo si lahko ogleda vsak človek naj bo tujec ali domačin. Soba, kjer se je rodil on, je še vedno tako napravljena, kakor je bila takrat, ko se je rodil. V kotu stoji velika kmečka miza, okrog mize so klopi, na steni pa visi nekaj podob. Na mizi je odprta velika knjiga v kateri se lahko podpiše vsak človek, ki stopi pogledat Prešernovo rojstno hišo. To je vsa oprava, ki stoji v Prešernovi sobici. V tej knigi je mnogo znamenitih podpisov drugih slovenskih pisateljev, ter na prvi strani podpis blagopokojnega kralja Aleksandra I. Ker je ta hiša začela že razpadati in nimajo njegovi potomci dovolj denarnih sredstev, se je zbral v Ljubljani posebni odbor, ki bo s pomočjo učencev in učiteljstva odkupil to hišo. Prešernovim potomcem pa bodo sezidali drugo hišo. Za ta odkup potrebujejo 200.000 Din. Ako bi ta hiša razpadla bi bila za Slovence velika sramota, zato je prav, da ta odbor skrbi za odkup in zato smo mi radi prispevali. Ko bodo hišo popravili, jo bodo imenovali Prešernov muzej. Pozneje bodo popravili tudi cesto, ki pelje mimo Prešernovega doma, kar bo povzročilo večji tujski promet. Slovenci pa bodo imeli za vedno lep spomin na Prešerna.

Matilda Vidrih pa je pregledala še vseh 6 števil letošnjih »Razorov«, da se je spomnila vsebine, ter nato napisala pripombe k listu. Tudi ona

si je tedaj zabeležila na kos papirja nekaj točk. Ocenila je list prav zanimivo in po »Slovenskem pravopisu«, ki ga je imela na klopi, našla celó napako. Omenila je to napako v spisu. Pri popravi naloge smo ugotovili, da je imela Vidrih prav; toda to je bila tiskovna pogreška, ker je bil isti izraz na naslednji strani prav pisan. Omenila je tudi, da je v nekaterih sestavkih nekaj tujk, ki jih ne razume.

Tudi Vidrih je dobila oceno prav dobro.

*

1. Katero nalogo bi ti izbral?
2. Prečitaj natančno Moharjev izdelek in popravi vse napake!
3. Kakšen red je po tvojem mnenju Mohar zaslužil?
4. V prihodnji številki »Razorov« bom priobčil Moharjev sestavek s podčrtanimi napakami in z oceno, ki jo je dobil. Tako boste lahko primerjali s svojo popravo in s svojo oceno.
5. Izvrši po Trnovčevi razporedbi domačo spisovno vajo!

Preden začneš z nalogo, premisli celotno razporedbo. Naloga mora biti miselno urejena, da se ista misel ne ponavlja. Utrjuj se v pravopisu, da bo naloga vsebinsko in oblikovno dobra. Ako moreš, izvrši spis, preden pozvoni, da ga še lahko prečitaš.

Anton Debeljak

Prikazni

Pošastni plašči z oglavnico
polzé skoz mesto ko bavnar:
če straža se vkrade v spalnico,
se je Janko naš zares bo bal.

Marogast maček po brvici
se tajno plazi v mišji boj.
A ploha — glej vrv pri vrvici —
zaliti hoče vse nocoj.

Na drogih kakor na sulicah
borí se luč elektrike,
saj v njo se režé po ulicah
strašila, same Spektrike.

V mokrotni, mrzli mrak hité
dežniki — črne mušnice:
Tegoba, Stiska, Jad, Gorjé
bežé slavít zadušnice.

Le proč, prikazni, le v gluho noč,
zastonj se tukaj trudite.
Jaz cenim le Sonca svit in moč,
a ve se meni studite!

KULTURNI ZAPISKI

Masarykovo življenje. — Deset let mu je bilo. Bil je sin kočijaža tlačana in kuharice, ki sta se vzela z dovoljenjem svojih gospodarjev. Vasi Čejkovice so se bližali Prusi. Vojaki so plenili. Da bi obvaroval svojo ljubljeno vasico grozovite nesreče, je desetletni Tomaž napisal z velikanskimi črkami na prvo vaško hišo ob glavni cesti: »Tukaj je kolerla!« Prusi so se vasi v velikem ovinku izognili, vaščani pa so rešili

ljenje!« Po predavanju, ki ga je imel v Lipskem, je prišel k njemu mlad mož. Izjavil je, da se je hotel ubiti, da pa je sedaj svoje zmote ozdravljen. Dočakal je visoko starost. — Šest in dvajsetletni visokošolec, doktor filozofije, ki misli na docenturo na univerzi, je v Lipskem in predava na univerzi. Sreča se z mladenko-Američanko. Za navadne ljudi so v tistih letih Amerikanci predstavljali prebivalce z drugih planetov. Masaryk

je našel v njej človeka hrepenečega srca in globoke duče. Je to najlepša pravljica. Zbližuje ju skupen študij filozofije. Mladenka odide domov k svojemu očetu, ki je knjigarnar in ima enajst otrok. Masaryk ji napiše pismo in jo vpraša, če bi ga vzela. Odgovori mu izogiba-joče. Končno se pelje mlad in reven Moravan v četrtem razredu preko velike luže po svojo nevesto. Petdeset let zakona, ljubezni in

Masaryk med otroci

svoje imetje. — »Od štirinajstega leta dalje sem bil samostojen. Roditelja sta bila revna; hotel sem študirati, pa sem si moral sam prislužiti svoj kruh. Odtod imam nekakšno gospodarsko samostojnost in ž njo tudi trdnost značaja ali vsaj izoblikovanost značaja v gotovi smeri: pozornost, brižnost, bistrost. In rad sem se učil. Že po svoji naravi težijo vsi ljudje po znanju, tako začenja Aristotel svojo 'Metafiziko'. Še danes sem vesel, če zvem kaj novega k temu, kar že vem.« — »Kdor ljubi smrt, je duševno bolan in obrnjen, zakaj on obrača vse stvari samo na sebe. 'Knjiga o samomoru!' Koliko ljudi naj bi jo prebralo in preštudiralo samo v času naše samostojnosti, da bi se obvarovali zmote in ne položili roke na svoje živ-

prijateljstva. Na koncu je ostal sam brez nje. Gotovo je bridko občutil osamelost. Danes sta zopet skupaj. — Po poklicu je bil profesor. Toda kakšen! Njegova knjižnica je bila revnim dijakom na razpolago. Zanj profesura ni bilo mesto za katedrom, odkoder se zviška gleda na dijake. Vedno je bil tako mlad — samo petnajst let starejši kot ti, katerim je odpiral vrata učenosti. Dogodilo se je, da je zažvižgal pod oknom študenta in ga vprašal, če ne bi hotel iti ž njim na sprehod. Pa tudi dijaki so potrkali ponoči na njegovo okno, če niso vedeli kaj početi s kakim svojim zasebnim problemom. Prišli so k njemu po dobro besedo, svet, po denar in — po zimsko suknjo. In gospod vseučiliški profesor je vedno dal. V njegovo sta-

novanje so hodili dijaki na čaj, tu se je debatiralo z gospodom profesorjem in z gospo profesorjevo. — »Svetovljanski ljudje ne postanemo samo z navadnim potovanjem po svetu, z mednarodnimi etiki, ne, temveč z duhovno poglobitvijo v življenje ljudi, naroda, človeštva.« — V Londonu. V teku enega leta se mu je posrečilo, da je pridobil za češko stvar deset londonskih dnevnikov, opirajoč se na svoj družaben položaj. Ponudili so mu stolicu za slovarske študije. Obiski pri vplivnih ljudeh, spomenice, brzojavi, dopisi, intervencije pri zveznih poslanstvih in političnih prijateljih, razgovori, predavanja, članki, to je vsebina njegovega londonskega življenja, ki mu je vzela ves čas. »In pri vsem tem je bil vedno ali skoro vedno sam, da se je tudi v tem razlikoval od državnikov vojne dobe...« Ponoči že ni mogel spati, bilo mu je pet in šestdeset let, ko se je naučil jezdit na konju, da bi se bolj gibal. — Na svoj osem in šestdeseti rojstni dan stopi v vlak v III. razred in dene podse neznatno blazinico iz žime. Pot do japonske obale traja sedemnajst dni. In v teh sedemnajstih dneh piše knjigo »Nova Evropa« — piše jo sredi Azije na poti iz Evrope v Ameriko za Wilsonom. Za njim pa se vozi njegova armada v Sibirijo in se ravna po njegovih poveljih. V maju 1918. je s triumfom sprejet v Čikagu. Tudi Wilsona pridobi za svoj načrt razdelitve Evrope. Medtem ko uhaja iz pogleda zastava monarhije z dunajskega dvornega gradu, kjer je plapolala nad pol tisočletja, se pokaže v Filadelfiji na profesorjevem hotelu po tri sto letih prvič zastava češkoslovaškega naroda. — Tri tedne kasneje dospe brzojavka. Masaryk je pri pojedini. Prebere jo in ne prekine razgovora. Šele čez nekaj časa vstane in oznani svojim gostom, da ga je nova država onkraj morja pravkar izvolila za svojega prvega prezidenta. — Naivno so ga vprašali, če je srečen. On pa odgovori: »Ne vem. Svojih čustev ne morem popisati. Čutim veliko odgovornost in da se nimam česa radovati... Nihče izmed nas ne sme odréči: to čutim.« —

Nekega decembrskega dne 1918. leta opoldne je prišel v Prago. Čez eno uro po svojem prihodu je bil v sanatoriju ob postelji svoje žene. Naloga, ki si jo je izmislil, izvršil in jo ravno tega dne kronal s triumfom, je njegovo ženo strla s svojimi posledicami. Usoda je prihranila tej puritanski ženi prihod na stari kraljevski gradu, kamor se je moral na svoje presenečenje preseliti. »Mislil sem, da bom stanoval v svojem starem stanovanju... Prvič sem spal, prav za prav nisem spal na Gradu...« Na tak način je bil skoro sedemdesetletni mož ločen od svoje žene, ko se je vrnil v domovino, kjer je bil njegov delež samota, na katero se je moral v onih letih privaditi, da bi mogel visoko gori na gradu, s katerega je pregnal zadnjega Habsburga brez udarca meča le z nekako politično matematiko, premišljati o usodah ljudi in naroda. — »Bil sem otrok revnih staršev, od otroških let sem bil vaje preprostosti. Če mi je padel na tla kosček kruha, sem ga pobral, poljubil in pojedel. Ostal sem vaščan; rekel bi, da mislim v narečju svoje vasi. Tudi preprost način življenja mi je ostal. Ni pa bilo v njem niti razredne zavisti, niti razredne zavednosti. Smatram za krivico, da morajo poleg razsিপnega milijonarja umirati ljudje od gladu.«

Iz češčine — A. Lajovic

●

Poljaki na Nemškem. — Letos slavi 3. Rajh (nemška država) 5. obletnico svojega obstanka. Poljaki v Rajhu pa so nedavno obhajali 15letnico, odkar so osnovali zvezo svojih različnih društev v Nemčiji: te slovesnosti so se vršile v mestu Bochumu na Vestfalskem, koder je na germanskih tleh največ Poljakov. Udeleženci so se zbrali s prapori in zastavami vseh društev v redemptoristovski cerkvi, kjer je bilo poljsko petje in pridiga. Popoldne se je zborovanje vleklo celih 7 ur. V dvorani Schützenhof si videl povsod poljski znak, »rodlo«, belo črto, ki predočuje Vislo, in mesto Krakov na rdečem ozadju. Zapored so govorili odposlanci iz Gornje Šleske,

vzhodne in zahodne Pruske, Berlina, Grenzmarke (mejne pokrajine na Poznanskem). Neki Danec iz južnega Šlezvika je prinesel bratske čestitke svojih rojakov. Ko sta vstopila župnik Domanski in Jan Kaczmarek, predsednik in vrhovni tajnik zveze »Zwiazek Polakow«, je množica nepopisno vzklikala. Onadva in njiju zveza vzdržujejo poljstvo med delavstvom, med malimi ljudmi, staroselci ali pa že davno doseljenimi; najmlajši Vestfalci so se tu nastanili pred kakimi 70 leti. Poljska zavest se ne izgubi izlahka, vendar to čustvo je treba gojiti in ga vcepiti narasčaju. Poljaki na Nemškem — 1 milijon 500.000 duš — imajo obilo društev (samo na Vestfalskem 70), zadrug, bank, ki so podružnice osrednji banki v Berlinu. »Zwiazek Polakow« je jedro, ki spaja vse te zavode, podpira zasebne šole, na svoje stroške izobraža dijake ter jih pošilja na univerze v Königsberg, Berlin, Vratislavo, da bi Poljaki kedaj iz njih dobili voditelje. Zaradi izseljevanja na Francosko in vračanja v prvotno domovino se je zadnje čase njih število zmanjšalo v Hitlerjevini. Ta vlada jim je vzela politične pravice, ki so jih uživali dotlej. Ostale so jim pa neke prednosti glede šolstva in dobili so obljubo, da jih Nemci ne bodo raznarodovali. Seveda takim obetom ne kaže vselej verjeti. Mnogi politiki se zavedajo, kakšno načelo je na pr. zastopal francoski kralj Ludovik XI., želeč, naj njegov sin ne zna dosti več latinščine

kakor ta stavek: »Qui nescit dissimulare nescit regnare« = kdor se ne zna pretvarjati, ne zna vladati! — Tudi nemški politiki skušajo oškrniti poljaštvo s tem, da bi pridobili poljsko mladino na svojo stran. Lansko poletje so Nemci izdali debelo slikanico: V. Kauder, Nemštvo na Poljskem (das Deutschtum in Polen). Založnik izrečno trdi, da nikakor ne misli poljsko ljudstvo napadati ali njegovo prosvetno delo poniževati. Toda vsa uredba tega zbornika jasno in glasno razodeva namen, da se nemštvo preveč povzdiguje na kvar Slovanom. (Kako je napravil Hitler z Lužiškimi Srbi, je znano. — Op. uredn.) A. D.

•

Prva slovenska zastava. — Prvo slovensko zastavo so prinesli v Ljubljano v začetku aprila 1848 slovenski akademiki z Lovrom Tomanom na čelu z Dunaja. Takratno Slovensko društvo na Dunaju je določilo barve — belo, modro, rdečo — na podlagi barv kranjskega grba.

•

Prvi slovenski koncert. — 30. maja 1848 se je vršil v Ljubljani po marčni revoluciji prvi slovenski koncert, na katerem so smeli peti same slovenske pesmi. Na programu so bile deklamacije pesmi Valentina Vodnika in Koseskega. Pelj pa so Potočnikovo »Dolenjsko«, Prešernovo »Mornar«, »Hej Slovane« ter »Pesem slovenskih narodnih stražnikov«.

DROBNE ZANIMIVOSTI

Papanin in tovariši rešeni. — V zadnji številki »Razorov« smo poročali o delu in življenju štirih ruskih raziskovalcev na plavajoči ledeni plošči. Med tem časom se je ledolomilec posrečilo prebiti led in tako so zdaj vsi raziskovalci na varnem. Njihovo delo je bilo ogromno. Mnogo polarnih ugank je razrešenih. Pred vsem so dognali, da okoli severnega tečaja ni suhe zemlje in da

je tudi v tem morju mnogo življenja. Ko bodo raziskovalci objavili svoja dognanja, bodo tudi »Razori« o njih poročali.

•

Lov v Afriki. — Tudi v džunglah love pravi lovci po vseh pravilih lovskih postav. Domačini pa, ki si ne morejo nabaviti dobrih lovskih sprav, pa love po svoje. Največkrat uporabljajo

pasti. Te pasti so zelo spretno napravljene in so za vsako žival drugačne. Manjše živali love v pasti, ki se ob dotiku sprožijo, nakar pade na živalico težak kamen, ki jo ubije. Za večje živali napravijo posebne zanke, v katere se ujamajo razne plašne živali, posebno ga-

zele. Največ preglavic jim seveda dela lov na velike živali — na slona, na nosoroga in bivoie. Te živali love na več načinov. Tudi izkopljejo veliko jamo, ki jo spretno pokrijejo z vejevjem in travo in v katero pade neprevidna žival. Imajo pa tudi pasti, pravcate samostrele, ki so tako zgrajeni, da se ob dotiku na skrito vrstico same sprožijo. V žival se zadere kopje od strani, ali pa pade na žival od zgoraj težak hlod z ostro ostjo, kakor nam to kaže slika.

Ladijski kotel. — Stroji na velikih parnikih porabijo za vsakih 24 ur vožnje 1000 ton premoga. Za vožnjo iz Evrope v Ameriko, ki traja 5—6 dni, porabijo torej 6000 ton premoga ali 600 železniških vagonov. Parni kotel pa porabi vsak dan 10 milijonov litrov vode.

Besede v številkah. — Človek rabi v svojem življenju zelo malo besed. Na Angleškem so prišli do zaključka, da rabi delavec približno 1000 besed za izražanje svojih misli, dijak 1500—2000, trgovec 3000—10.000, pisatelj do 12.000, novinarji velikih listov pa do 40.000 besed. Slavni angleški pisatelj Shakespeare (izgovori Šekspir) je rabil za

svoje drame 24.000 besed, ameriški predsednik Wilson pa 60.000.

Kako hitro letijo ptice. — Ljubitelji poštних golobov so najprej ugotovili hitrost svojih ljubljencev. Povprečna hitrost teh golobov znaša 18,3 do 19,2 m v sekundi ali do 69 km v eni uri. Na helgolandski opazovalnici za ptice selivke so dognali hitrost letanja posameznih ptic takole: škorec preleti v eni minuti 1236 m, krivokljun 996 m, vrana 870 m, galeb 834 m, skopec 690 m.

Poraba poštних znamk. — V nemškem poštнем prometu se porabi vsak dan 25 milijonov poštних znamk. Pet strojev najmodernejšega sestava natisne to množino znamk v enem dnevu. Še več porabijo poštних znamk v Združenih državah Severne Amerike — 18 milijard na leto! Vrednost poštних znamk enega dneva znaša 1 in pol milijona dolarjev. Izračunajte, koliko znaša površina teh poštних znamk!

Bola. — Poznamo laso ameriških Indijancev in bumerang Avstralcev, o boli pa še nismo slišali. Bola sestoji iz

dveh jermenčkov, ki imata pritrjeni na koncu okrogel kamen. Rabijo jo Indijanci v Južni Ameriki za lov. Lovec vrže bolo za bežečo živaljo, ki se ji zaplete med noge in jo tako podre na tla.

Najdaljše reke na svetu. — V Aziji: Ob-Irtiš 5300 km, v Afriki: Nil-Kagera 6500 km, v Severni Ameriki: Mississippi-Missouri 6600 km, v Južni Ameriki: Amaconka 5500 km, v Evropi: Volga 3570 km, v Avstraliji: Darling 2500 km.